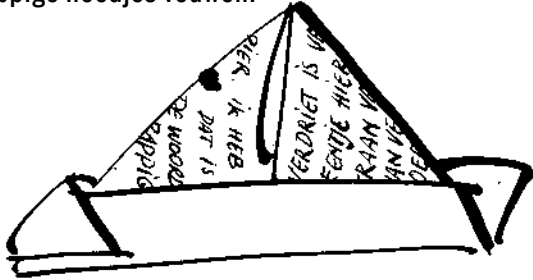

HOEDJE VAN

Verdriet is van papier.
Ik heb er eentje hier.
Die vlek,
dat is een traan van inkt
tussen de woorden.

Van verdriet kun je
grappige hoedjes vouwen.

OUDE FOTO'S

Foto's staren me aan
met mijn eigen ogen.
Een vreemde die ik heb gekend.

Een jongetje met korsten
op de knieën en dagen
die nergens zijn gebleven.
Bezigheden zonder nut.

Zal van mij zoals ik ben
alleen een afdruk blijven?
Is het waar dat kinderen
niet echt bestaan?

OMA'S BRIL

De dood turft de tijd op haar gezicht.
Ze heeft zich erbij neergelegd;
na de laatste dag maakt het geloof zich waar.

Ik wou dat ik dat geloven kon: een oude,
vliegende oma die neer kan zien op aarde –
haar brillenkoker gesloten op het dressoir.

Ik gun het haar, maar denk dat de hemel
zwart zal zijn en stil, al is nog nooit iemand
ontevreden teruggekeerd – of om een bril.

DAG MUS

Wij vonden een gewonde mus
en legden hem in een doos.
Anders was hij doodgegaan.

Wij druppelen water in zijn bekje,
maar hij drinkt niet meer. Als hij nu
sterft, is het voortaan onze schuld.

Er is geen kat in de buurt
die het zich laat verwijten.
Wij weten niet meer wat te doen.

Het leven van zoiets kleins is te teer
voor mensenhanden. Hij wijst ons
met zijn pootjes als de daders aan.

DE VORIGE STAD

De bosjes staan er nu niet meer.
Er is een broodfabriek gebouwd waar
wij elkaar ontvoerden en bonden

aan een boom. Stilzwijgend
speelden wij het onbekende uit.
Ik schaamde me ineens niet meer.

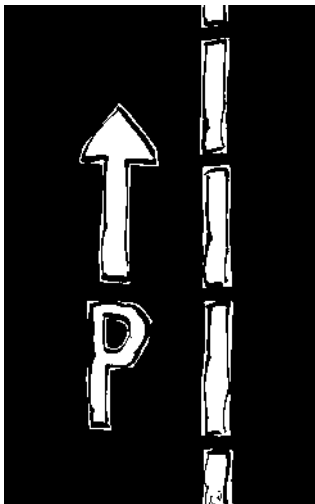
Onder witte strepen op het asfalt
staat in de kelder nog de dekenkist,
volgestort met cement – een ontdekking

voor later. Daar deelden wij
een boekje: een man met ons geheim,
een vrouw die niet verrast was.

Van toen staan er geen muren meer.
Het lijkt of hier nooit een huis
heeft kunnen staan waarin wij

naar verborgen kamers zochten.
De stad was ingestort.
Ik bouwde nieuwe muren om me heen

en nieuwe schaamte. Ik groeide
in een ander geheim. Een groter,
tot aan de volgende stad.

DE LIEFDE

's Nachts gaat de liefde niet door:
vader snurkt, al houdt zij daar niet van
en moeder keert hem de rug toe.

BONTE HOND

Zij is te mooi voor moeder.
In de buurt heet ze de bonte hond.

Ik heb het zelf gehoord:
hij riep het door het keukenraam.

Ze waste af, ik droogde;
daar komt niemand tussen.

Ze zei dat hij zich schamen moest,
kalm, waardig als een prinses.

Als ze me pesten wil, zegt ze dat ik
ergens in de bosjes ben gevonden.

6 MEI

Is oorlog film en boek
of doorgewoond journaal?
Als ik ruzie met mijn opa wil
onderbreek ik zijn verhaal
en vraag: Welke?

Dat is een klap in zijn gezicht.
De ene oorlog is erger dan de andere.
Een dochters dood is erger
dan die van een achterlicht.
Ontbering erger dan het nieuws.

Hoe moet ik dingen hopen?
Dat opa doodgaat voor het oorlog wordt
of dat ik juist blijf leven?
Dat ik een held mag zijn
en dat de winnaar dat bepaalt?

Dat God een keertje van tevoren weet
aan welke kant Hij staat?
Of gewoon dat er geen oorlog komt,
althans, niet dichterbij?

KUSJES

Hij heeft honderduizend kusjes
voor zijn allerliefste nichtje.
Als hij mooi schrijven kon, schreef hij
een klein gedichtje – mijn zoetelief gezichtje.

Als hij me aanraakt
ben ik trots en bang tegelijk.
Opeens ben ik nog maar het kind
dat niet weet wat te doen.

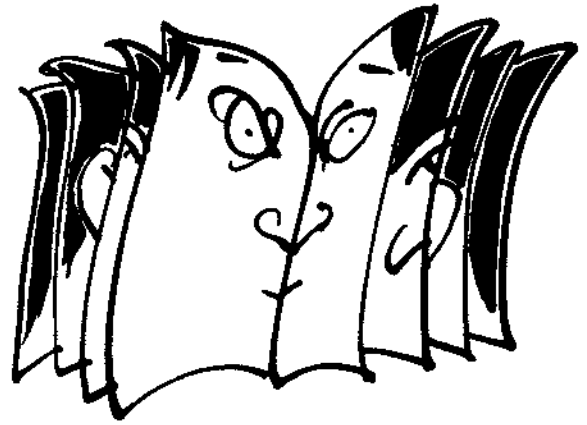
Ik krijg een zoen, al is een hand genoeg.
Het is mijn schuld:
eerst wou ik trouwen met mijn oom,
maar nu al wil ik scheiden.

WORDT VERVOLGD

Hij heeft alweer gewonnen,
natuurlijk. Helden sneuvelen
niet halverwege hun serie –
hij hoeft niet bang te zijn,
alleen maar knap.

Minder dapperen en bandieten
sterven stoer en stil, maar dames
kieperen krijsend het raam uit,
hulpeloos, met haar van beton
en tien rode wapens aan de vingers.

Hoe kan ik ooit een held zijn?
Ik huil al bij geluk, een afscheid
op muziek. Er is geen moord
die ik kan wreken en niemand
maakt van mij een feuilleton.

BOEKJE OPEN

Hoe ga ik open als een boek?
Ik wil mezelf eens lezen,
bladeren en kijken
hoeveel pagina's ik tel.
Of ik een sprookje ben
of meer een studieboek.
Zou ik mij kopen?
Lenen bij de bieb?
Alleen stiekem lezen
hoe ik afloop en zachtjes
terugzetten in de kast?

INVALIDE KIP

Een van de kippen in de ren
had haar linkerpoot achterstevoren.
Daar was ze mee geboren.
Ze deed net of ze een gewone kip was;
hinkte rond alsof een hen zo hoort.

Ik gaf het meest om haar.
Daarom. Soms draaide ik mijn voet
en probeerde te lopen.
Dan moest ik lachen, maar
dat bedoelde ik niet zo.

Toen ik weer kwam kijken, later,
was ze weg. Zo is de natuur,
werd gezegd; de zwaksten gaan
het eerst en zijn net zo lekker.

Dat geldt alleen voor dieren,
maar juist dat gebrek
gaf haar een menselijk trekje.

STRAND

De golven trekken aan het strand
en wissen sporen uit met schuim.
Ik zoek geen schelpen meer
maar schrijf in braille met mijn duim.

Van zand alleen of enkel water
houdt mijn kasteel geen stand;
voor emmertjes ben ik te oud.
De zomer en ik, wij zijn veranderd.

Ik zet de wereld op zijn kop en loop
over plukken watten naar de overkant.
Mijn boek verbergt de zon.
Daar heeft niemand last van.

Ik sla de bladzijden om me heen.
Wie mij nog kennen wil kan komen lezen;
wie spelen wil met bal en schep
moet voortaan elders wezen.

VRIENDIN

Haar plaats – de bank is leeg.
Ze is niet ziek; alvast een dagje dood.
Morgen is ze terug
en anders kijk ik niet.

Die stomme trut! Ik zag haar fiets.
Ze spijbelt natuurlijk
en straks belt ze om het huiswerk.
Ik geef haar een moeilijk proefwerk op.

ZWART OP WIT

De zon schrijft op de straat
dat ik besta.

Schaduw kleurt iedereen
hetzelfde in.

Als de letters in het wetboek,
maar dan hardop.

VADERS INTERLAND

Mijn vader heeft het voetballen uitgevonden –
de televisie kan er nog van leren –
maar ze luisteren nooit.

En wat erger is: de andere landen spelen vals.
Pas als Nederland heeft gewonnen
zegt vader dat het mooi en eerlijk was.

Ik vind het zoemen leuk, al kussen ze
alleen spelers van de eigen ploeg.
Of kun je maar maximaal met zijn elfen vrijen?

PORTRET

Stiekem liep ik langs het schilderij.
Een vrouw van porselein, rood glazuur
in ondergoed van snoep op een strakke spreij.

Ze had gesponnen suikerhaar en kousen tot haar dij.
Een man schoof als een stille schaduw door het vuur.
En toen ze de gordijnen sloot, was dat alleen voor mij.

Ik hoefde niet te zien nog dat voor korte duur
hij eindelijk spelen mocht met poppen
en zij de roosjes telde op de muur.

KOERDISTAN

Zijn rug. Zwart krullend haar
erboven. Centimeter voor centimeter
schuift mijn bank dichterbij.

Ik denk dat het liefde is,
zonder vlinders in mijn buik
maar met klem in de kaken.

Ik stel mij al het leven voor in
Ankara, terwijl een hutje op de hei
meer sprookje lijkt dan Koerdistan.

APPELSCHA

Hoe moet zo iets, van hem houden?
Zijn vader zegt dat het niet mag vanwege
het geloof. Want tussen God en Allah

is de liefde vreemd. Dat is nu eenmaal zo.
Hij wil zijn pa niet grieven. Alle wegen
leiden immers terug naar Ankara.

Ik weet alvast: ik blijf alleen.
Als Fatima in Appelscha.

MOEDER

Ik wil graag weten wanneer volwassenheid begint.
Ik vraag het maar – mijn moeder zegt:
Hoe oud je ook bent, je blijft altijd mijn kind.

Ze heeft haar dood nog niet gepland, is zelfs niet ziek.
Ik heb wel alvast gezegd dat ik de kast wil hebben;
tegen de tijd dat ik hem erf is hij antiek.

Maar dat duurt nog vele jaren.
Ze wijst soms naar de rust van Avondrood –
daar wil ze later wonen (en of ik vast wil sparen).

Het is voor haar eigen bestwil dat ze eerder doodgaat
dan ik: een moeder zonder kind, daar bestaat
zelfs geen naam voor, zoals weduwe of wees.

Nou ja, voorlopig mag ze blijven leven.
Een moeder is altijd handig als er even
niemand anders is die van mij wil houden.

GLAS

Elke morgen stond ze voor het raam te wuiven.
Ik zwaaide terug, maar wist niet wie ze was.
Buiten ging het leven door, maar 't hare
ging niet verder dan het glas.

Als ik terug van school kwam keek ik even;
het vierde raam, begane grond:
een witte muur met stille plooien,
alsof de vrouw niet echt bestond.

En toen kwam ik haar buiten tegen,
haar gang voorzichtig als op glas.
Ik groette haar; ze liep op scherven.
Ze wist ineens niet wie ik was.

BEVROREN TEKSTBALLONNEN

Mama – ik zeg het maar weer zo in plaats van mam –
hoe moet het nu met mij, met jou?
Hoe erg is het als je geen oma wordt?

Ik kom niet thuis meer als het kind dat jij kent;
ik ben ineens een vreemde in de kou,
degene die het spel bederft.

Zoals ijs van water is, maar water niet van ijs,
zo voel ik vaste grond onder de voeten.
Nu moet ik oversteken voor het dooit.

Als in de winter krijgt mijn adem vorm:
bevroren tekstballonnen, gebeiteld in de lucht.
Afscheid van een ongesproken woord.

DOOD

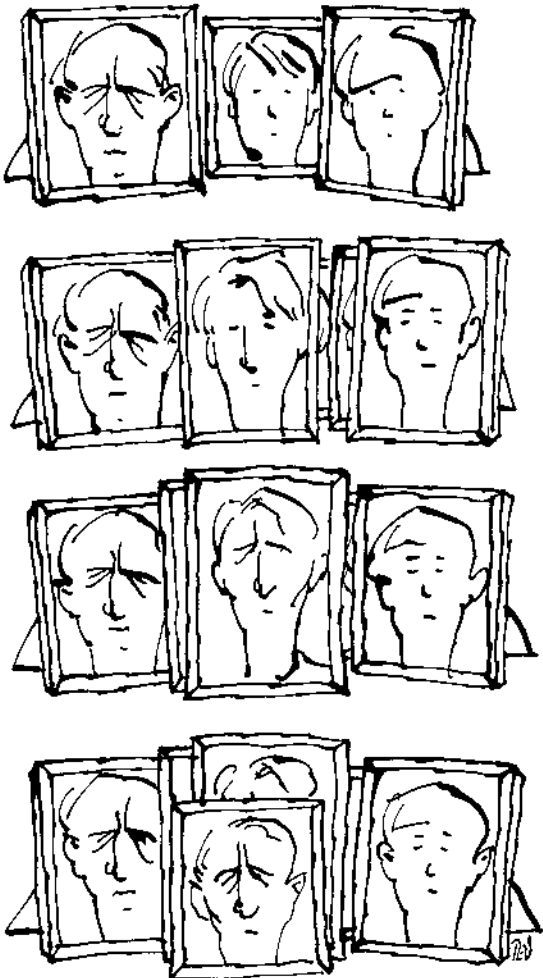
Mijn vader ging dood – ik was toen zeven – dat was heel erg, maar erger was: die ochtend had ik hem geen kus gegeven.

Ik kwam die dag voor de eerste maal van school thuis met een tien voor taal; had hij geen dagje kunnen wachten?

Later ging ook nog mijn broertje dood. Ik heb gehuild, kon hem niet missen, 'k was toen al banger voor de dood.

Ik heb van hem een foto en angstig ben ik nog het meest, dat als ik ouder word geen mens meer zien zal dat wij broertjes zijn geweest.

En als er écht een hemel is en als ik daar dan woon, dan is mijn vader net mijn broertje en mijn broertje net mijn zoon.

Wat was ik trots toen papa stierf. Ik wou meteen naar school, aan iedereen vertellen dat ik lekker geen vader meer had – ik wilde anders zijn.

Eerst moest ik van de zuster kijken. Ze had een doek om zijn hoofd geknoopt, alsof hij kiespijn had. Anders viel zijn mond open, zei ze. O.

Van zijn kamer maakten ze een spookhol met gordijnen voor de muren. In een nieuwe pyjama lag hij tentoongesteld op plooitjes wit, een rozenkrans tussen de bleke vingers gekneld.

Ik had ook al mijn pyjama aan en stond lachend tussen kaarsen naast de kist, want het was feest: voor het eerst in zeven jaar mocht ik alleen op de foto.

Achter in een grote zwarte auto met chauffeur las mama ons de kaartjes voor. Die van de juf vond ik het mooist. Ze had veel meer verdriet dan ik, dat kon je lezen.

Wij keken in het gat, daar stond de kist. Daar lag geen papa in. De groten geloofden van wel. Er zijn nog foto's van. Herfst op de gezichten. Straffe wind. Dat zag ik pas later.

Hij kwam niet terug. Toen miste ik hem. Ik zocht, maar zag hem alleen in de kist. Of met die doek, de punten als grote, witte oren. Een konijn nadoen op het laatst, dat had hij nog nooit gedaan.

DE VAL

Ik viel, nee, struikelde van mijn geloof.
Je zat me over de rand van een wolk te bespieden
en ik deed alles fout, was Oost-Indisch doof
voor wat je mij liefst zou verbieden.

Goed, als je dood bent vergeef je net als God,
maar ik wou juist dat je niet gekeken had.
Ik wilde nog geheimen en de deur op slot,
ontdekken hoe het met mijn lichaam zat.

Ik schaamde mij daarvoor en vroeg me af
of jij onder de dekens kon kijken.
Ik zocht een schuilplaats, bang voor straf,
waar jij, vader, me niet kon bereiken.

Dat jij misprijzend hoger zat en alles van mij wist,
vond ik te veel vernedering;
veel erger dan alleen wat machteloze botjes in een kist
te zijn en toch herinnering.

IK PAS MIJN VADER

Over de stoel hing zijn broek.
Ik had hem zomaar aangetrokken, niet om me
te verkleden, maar uit nieuwsgierigheid:
ik kon er twee tot drie keer in.

Die broek zou mij later passen; vader
kon ooit in de mijne. Het verschil:
hij dacht er niet over om even
mijn broek tot zijn kuiten op te hijsen.

Hij zette geen streepjes meer op de muur,
bang dat hij gekrompen was.
Ik ging verder nog de hoogte in
en groeide voorbij hem in een ander.

Ik heb nog vaders pet, alleen,
hij past me niet. Hij is te klein.
Hoe kan het hoofd van een zoon
groter dan dat van een vader zijn?

DE LAATSTE DAG MET MIJN BROERTJE

Aan de randjes ging hij langzaam dood.
Ik zag het door de lakens heen en wilde vragen
of hij pijn had, maar ik durfde niet.

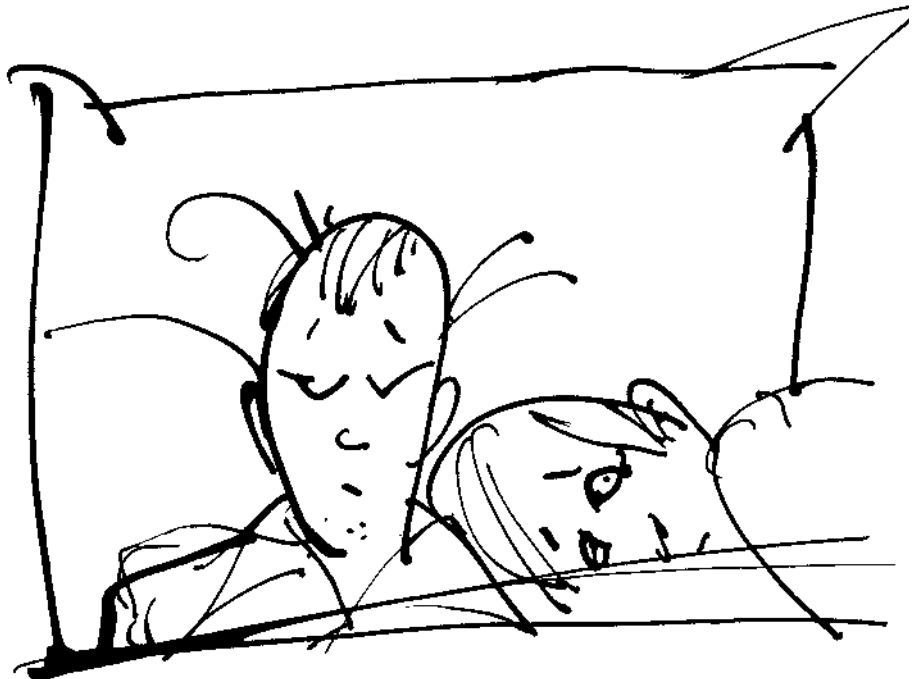
Wat moest ik doen? Een leuk verhaal vertellen
om hem op te beuren en zo verklappen
wat hij had gemist? Hem troosten met het wereldleed?

Ik streek zijn wang en zweeg en wij keken
een beetje langs elkaar heen, bang
voor onze ogen die we niet begrijpen wilden.

Hij kreeg haartjes op zijn kin. Zonder na te denken
liet ik ze hem in een spiegel zien.
Hij zocht zichzelf. Ik beefde haast van spijt.

Hij wilde geen bezoek meer. Wij waren gekwetst.
Hij hield alvast wat minder maar van ons.
Dan viel het afscheid niet zo zwaar. Dat weet ik nu.

De baard kwam niet meer af. Ik herken zijn stem nog
soms, als ik lach. Dan luister ik geschrokken,
maar alleen in de stilte is er iets voorgoed voorbij.

MIJN BROER IS DOOD

Mijn broer is dood. Ik ben verbaasd, het kan niet kloppen, want ik zie dat ik nog leef.

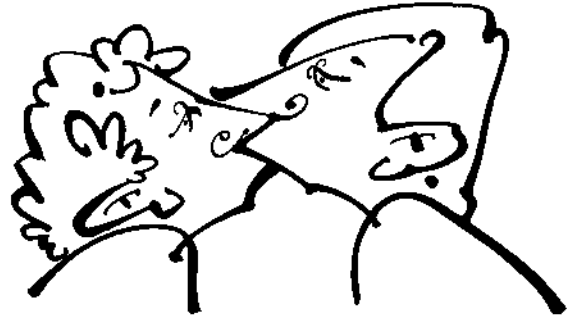
Wij zijn van meet af aan altijd bij elkaar geweest en waren dan ook zo ongeveer precies gelijk.

Hoe kan het dan dat ik zomaar in mijn eentje overblijf? Alsof iemand in het wilde weg gekozen heeft,

niet opgelet heeft wie van ons het was. Hoe dichterbij kan nog de dood?

HET GAT

Mijn kleine broertje wordt al groot. Onze broer is dood. Wij zijn elkaar weer gaan kussen: dan is het gat gedicht. Er hoort een broertje tussen.

KERKHOF IN DE REGEN

Wij gingen naar het kerkhof in de regen. Ze had gezien dat het zwart van de letters sleet. Ik durfde met mijn vinger modder weg te vegen.

Straks ziet alleen de schaduw nog door uitgehouwen woorden in de steen dat daar, tussen twee bejaarden in, mijn broertje ligt, keurig gerangschikt op data - dat is het gemene van de dood: niet iedereen krijgt tijd genoeg.

Soms droom ik dat wij allebei nog leven. Dan pesten wij elkaar gewoon. Dat mis ik als ik wakker word. In steen herken ik hem niet meer, alleen zijn naam.

Zelf wil ik later as zijn in de wind en dwarrelen op de kraag van mijn zusjes jas. Bah, zegt zij, een vuiltje en veegt me weg. Dan is alles weer normaal.

EEN RIVIER DANKT HAAR NAAM

Een rivier dankt haar naam
aan de oevers, want het water
stroomt anoniem voorbij.

Zoals ook ik beweeg binnen
de uiterwaarden van wetten,
aangeduid word en bepaald.

Als ik geen naam had kwam ik
in de Noordzee uit, maar
de regel houdt mij bij elkaar.

En als ik overstroom staan dijken
mij terecht te wijzen. Toch laat
ik schepen door en soms vergaan.

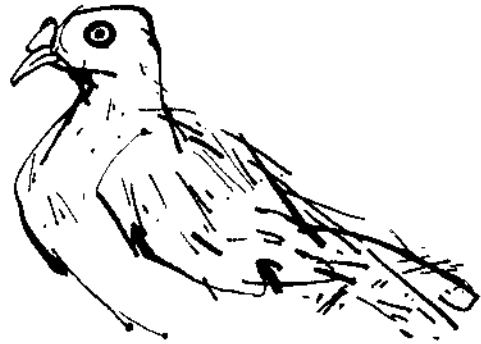

JONGENSSCHOOL 1965

Ik ben de eeuwige engel in het kerstspel
die staande op een stoel met gevoel en ook
gulle gebaren kond doe van een blijde boodschap.

Ik ben nooit eens gewoon de ezel of de os
of een herder in het veld – als ik klaag
mag ik Maria zijn en knielen naast de krib

met de pop erin, een laken over me heen.
Devoot vouw ik mijn handen, want ik heb
de hoofdrol en ben ook onbevlekt.

DUIF IN HUIS

Ik staar naar haar, zij kijkt met één oog terug.
Wij zijn verbaasd elkaar te treffen in de keuken.
Wild slaat ze met haar vleugels en zoekt een uitweg

door het glas – pannen vallen uit het rek. Ik durf
haar niet te pakken, zet het raam verder open
en probeer doof te zijn voor haar angst.

Ik vlucht en zie haar door de kier van de deur
rustig op het aanrecht zitten: haar vrijheid
is niet door het raam, maar domweg zonder mij.

TUINTJE

Opa heeft een tuintje
op zijn borst dat
nooit gemaaid wordt.

Ik droom van liggen
in het gras en de zon
voelen op mijn gezicht.

Hij knoopt achteloos
mijn verlangen naar
de zomer dicht.

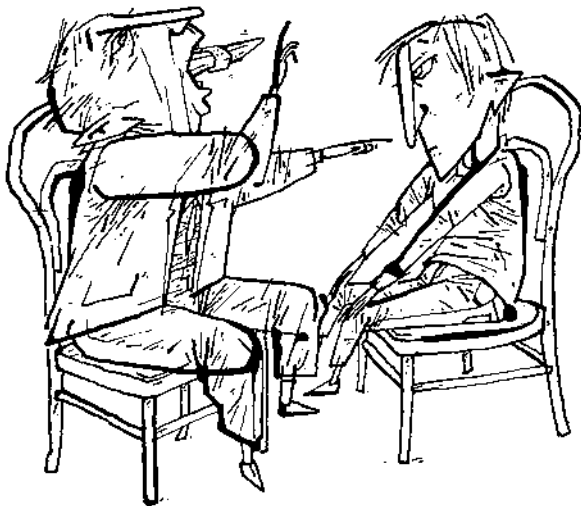

ONZE VADER

Opa die zijn hele leven heeft gescholden
op de Kerk, rijgt zijn eigen rozenkrans.
Kraal voor kraal bidt hij herinneringen

tot een bijbel, waarin voor eens hij
de Vader is. Ik ken de geboden en luister
gelaten naar herhaald verdriet. Ik klaag

niet en heb mijn naaste lief: zo veel leed
verdient een pleister op de tong.

INE

Ine van het luie oog dat zij
aan het einde van de schooldag
bedekt met haar hand omdat
het richting neus verdwaalt.

Ine van puistjes tussen sproeten,
het glanzend voorhoofd, van rode
schaamte: opgedrongen borsten
die niet te verbergen zijn.

Ine van de raadselachtige blik,
de vraag op haar zachte gezicht,
van blonde krullen en van kleine
kloofjes in haar blozende lippen.

Ine van het naast haar lopen
in de pas, van willen weten wat
het betekent als ze met haar nagel
kriebelt in de palm van mijn hand.

OMZWERVINGEN

Er is niemand anders in de wereld
of geen schaamte. Hij zoekt in afvalbakken
naar iets drinkbaars en wurgt uit
een blikje de laatste druppel bier.

Ik kijk langs hem heen, blind voor armoe,
het onverwachte en vlucht de huizen in.
Want vier muren bieden meer vrijheid dan
de wijde wereld vaste grond onder de voeten.

Ik zwerf wel door mijn eigen kamer.
Ik ben bang om te verdwalen en kruimel
sporen in de prullenmand.

PAPA'S HUIS

Lege kamers geven onze namen terug
en kaatsen ook de woorden van de wand.
Maar in het behang staan littekens

van voltooid verleden, waarin een vader was.
Zijn letters worden bewaard; ik schroef ze
later op mijn eigen deur. Mam gaat voortaan

wonen achter haar eigen naam. Morgen
slaan wij nieuwe wonden in een ander huis
en roepen dapper verse muren vol.

